

“Çırpınırdı Karadeniz” Şairi Ahmed Cevad’ın Makalelerinde Karadeniz Bölgesi

The Black Sea Region in the Articles of Ahmed Javad, the Poet of “Çırpınırdı Karadeniz”

Afina BARMANBAY *

Öz

Birinci Dünya Savaşı başlar başlamaz Çarlık Rusya’ya bağlı topraklardaki Müslümanların sivil toplum kurumları Osmanlı Devleti için seferber olmuşlardır. *Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi* bu amaçla faaliyet gösteren kurumların başında gelmektedir. *Çırpınırdı Karadeniz* türküsünün söz yazarı olan ünlü şair Ahmed Cevad, 1914-1918 yıllarında bu hayır kurumunda görev almıştır. Batum’daki şubenin aktif üyesi olarak Osmanlı’nın işgal altındaki Artvin, Rize, Trabzon, Ardahan, Kars, Erzurum gibi bölgelerinde köy köy gezerek yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Şairin bu yıllarda gazeteler için kaleme aldığı makaleler dönemin tarihi, sosyal ve siyasi hayatına ışık tutmaktadır. Rapor, belgesel, haber, teşvik, yardım için seferberliğe davet gibi amaçlarla yazılan bu makaleler edebî gücüyle de dikkat çekmektedir. Karadeniz Bölgesi Ahmed Cevad’ın hayatının ve sanatının çok önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Çalışmamızda, bu hususla ilgili ayrıntılı bilgilere dikkat çekilmiş ve şairin Acara, Artvin, Rize, Trabzon, Abhazya gibi bölgelerden bahsedilen makaleleri ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Ahmed Cevad, Karadeniz, Birinci Dünya Savaşı.

Abstract

As soon as the First World War began, the non-governmental organizations of Muslims in the territories of Tsarist Russia mobilized for the Ottoman state. *Baku Muslim Community Charity* is one of the leading institutions operating for this purpose. The famous poet Ahmed Javad, the songwriter of the folk song *Çırpınırdı Karadeniz* (Was Fluttering the Black Sea), worked in this charity organization between 1914 and 1918. As an active member of the branch in Batumi, he traveled from village to village and carried out aid activities in the occupied regions of the Ottoman Empire such as Artvin, Rize, Trabzon, Ardahan, Kars and Erzurum. The articles the poet wrote for newspapers in these years shed light on the historical, social, and political life of the period. These articles, written for purposes such as reports, documentaries, news, encouragement, and invitations to mobilization for aid, also attract attention with their literary power. The Black Sea region constitutes a very important part of Ahmed Javad's life and art. In our study, detailed information on this issue was pointed out and the poet's articles mentioning regions such as Adjara, Artvin, Rize, Trabzon and Abkhazia were discussed.

Keywords: Ahmed Javad, Black Sea, First World War.

* Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, afina.barmanbay@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8038-6668.

Gönderim Tarihi / Submitted: 16.05.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 06.06.2024

Atf Bilgisi / Cite As: Barmanbay, Afina (2024), ““Çırpınırdı Karadeniz” Şairi Ahmed Cevad’ın Makalelerinde Karadeniz Bölgesi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 75-85.

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde hazırlanmış ve intihal taramasından geçmiştir.

1. Giriş

Dünyanın bölgesel paylaşımını tamamlamaya çalışan Avrupa ve Rus emperyalizminin 20. yüzyıl başlarında Türk-Müslüman dünyasına yönelik yürüttüğü siyaset, Türk dünyasında dinî ve millî duyguların bir hayli güçlenmesine sebep olmuştur. 1905 yılında Azerbaycan’da Hacı Zeynalabdin Tağıyev başkanlığında kurulan *Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi*, Birinci Dünya Savaşı döneminde savaş mağduru Müslümanlara maddi ve manevi destek sağlamak amacıyla faaliyetini Kuzey Kafkasya, Dağıstan, Gürcistan, Erivan ve işgal altındaki Osmanlı topraklarına yöneltmiştir. Ruslara karşı savaşmasına rağmen, Çarlık Rusya’ya bağlı olan Azerbaycan’da büyük zorluklarla Osmanlı Devleti için bağışlar toplanmış ve mülteciler himaye edilmiştir. Osmanlı hükûmeti, bu alandaki maddi desteklerinden dolayı Musa Nagiyev ve Hacı Zeynalabdin’e madalya göndermiştir (Müxtəsər Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, 1944: 158). *Qardaş Köməyi* (Kardeş Yardımı) adıyla bilinen bu hareketin sahadaki öncüleri aydınlardı. Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin (1918-1920) kurucu Cumhurbaşkanı Muhammed Emin Resulzade’nin “*Bilin ve ağâh olun ki, bizim yegâne çareyi necatımız Türkiye’nin istiklali ve onun terakkisindedir*” (Rəsulzadə, 1990: 24) sözlerinin etkisi Azerbaycan edebiyatına derinlemesine nüfuz etmiştir. Bu dönem millî edebiyatta, Ziya Gökalp’in “*Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan; Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan*” (Gökalp, 2017: 22) sloganı, Azerbaycan edebiyatındaki millî akımın da ülküsü hâline gelmiş ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, Turan’a giden yolda bir merteye olarak görülmüştür. Azerbaycan bayrağında mavi renk Türkçülüğü, kırmızı renk çağdaşlığı, yeşil renk ise İslam’ı temsil etmiştir. Azerbaycan’ın millî istiklal şairi Ahmed Cevad’ın şiirlerinden örneklerle ifade edecek olursak, “Türkistan yellerinin alnını öpüp, dertlerini anlattığı” üç renkli devlet bayrağı, Azerbaycan’ın romantik şairlerinin “Turan’a giderken karşılıklarına çıkan”, dokunmaya bile kıyamayıp “gölgesinin düştüğü mübarek yeri öptükleri” kutsal mucizelerine, istiklal güneşinin ve yeni hür vatanın sembolüne dönüşmüştür. Ahmed Cevad’ın 1914’te kaleme aldığı *Çırpınırdı Karadeniz* şiiri, 20. yüzyıl başlarında Azerbaycan romantik edebiyatında vatan ve bayrak kavramlarının boyutunu ve kapsamını en iyi şekilde gösteren edebî örneklerdendir (Barmanbay, 2020: 15). Türk şairler Karadeniz hakkında pek çok eser kaleme almıştır, ancak bunların hiçbiri Ahmed Cevad’ın “Çırpınırdın, Karadeniz” şiiri kadar sevilmemiş, yaygınlaşmamış ve takdir görmemiştir (Memmedli, 2010: 41). Azerbaycan’da vücut bulup Türkiye’de parlayan, 1990’lı yıllardan itibaren ise her iki coğrafyayı sımsıkı saran bir eser gibi “Çırpınırdı Karadeniz”; Azerbaycan-Türkiye ortak millî kültürünün, tarihinin, edebiyatının ve müziğinin simgesi hâline gelmiştir. Dolayısıyla, türkünün söz yazarı Ahmed Cevad Ahundzade, artık Türkiye’nin de millî şairi statüsündedir (Barmanbay, 2022: 125). Ahmed Cevad’ın başta Türkiye olmak üzere Türk dünyasına dair pek çok şiiri vardır. Türk dünyasıyla ilgili şiirleri hakkında şimdiye kadar birtakım çalışmalar yapılmıştır. Ahmed Cevad’ın 20. yüzyıl başlarında Türk halklarının sosyal, siyasi ve kültürel hayatına ışık tutan makaleleri ise şimdiye kadar yeterince incelenmemiştir. Oysaki yazar, Birinci Dünya Savaşı döneminde, *Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriye* adlı kurumun aktif bir üyesi olarak Batum, Artvin, Rize, Trabzon, Ardahan, Kars, Erzurum gibi bölgelerde köy köy gezerek yardım faaliyetlerinde bulunduğu zaman gördüklerini şiirlerine yansıttığı gibi makalelerinde ayrıntılı şekilde anlatmıştır.

2. Ahmed Cevad’ın Hayatında ve Edebî Sanatında Karadeniz Bölgesinin Yeri

Azerbaycan Ulusal Marşının ve “Çırpınırdı Karadeniz”in söz yazarı Ahmed Cevad Ahundzade; şair, çevirmen, öğretmen, bilim insanı, hikâye yazarı ve gazetecidir. Adı Cavad Ahundzade, mahlası Ahmed, babasının adı Ahund Mehemmedali’dir. 5 Mayıs 1892 tarihinde Azerbaycan’ın Gence iline bağlı Şemkir ilçesinin Seyfali köyünün Mehralı mahallesinde dünyaya gelmiştir. Gence’de, ileride tüm hayatını yönlendirecek olan *Bakü*

Müslüman Cemiyet-i Hayriye adlı hayır kurumunun yeni tip okulunda eğitim görmüştür. Balkan Savaşlarında Osmanlı Ordusu sıralarında Trakya cephesinde savaşmış, Birinci Dünya Savaşı döneminde Kars, Ardahan, Erzurum, Rize, Trabzon, Artvin, Batum gibi bölgelerde köy köy dolaşarak Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriye hattı ile yerli halka yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu dönemde yaşadığı duygularını şiir ve makalelerine yansıtan Ahmed Cevad, edebiyatta yeni millî şiirin en parlak çağının yaşanmasını sağlayan şairlerdendir. Cevad; Sovyet döneminde Reprssiya'ya maruz kalarak 1937'de Turancılık, Türkçülük ve İslamcılık ile suçlanarak tutuklanmış ve işkenceler yapılarak şehit edilmiştir.

Bilindiği üzere, Balkan savaşlarının yaralarından ve zararlarından kurtulamadan kendini Birinci Dünya Savaşı'nın merkezinde bulan Osmanlı Devleti, ilk başlarda bazı başarılar elde etse de Sarıkamış hareketinde ağır bir yenilgiye uğramış, 1877-1878 Rus-Türk savaşında kaybettikleri Batum, Kars ve Ardahan'ı geri almaya çalışırken çekilmek zorunda kalmıştır. Erzurum, Van, Muş, Bitlis, Rıza, Trabzon gibi bölgeleri ele geçiren Rusya, "Büyük Ermenistan" yanılması içinde yaşayan Ermeni Taşnak çetelerinin bu topraklardaki Müslümanları katletmesi için gerekli ortamı sağlamıştır. Böyle bir dönemde *Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi*, zarar gören kan kardeşlerine maddi ve manevi destek olmak amacıyla faaliyetini Osmanlı'nın işgal altındaki topraklarına yöneltmiştir. 1914-1918 yıllarında Cemiyetin aktif üyesi, özel temsilcisi, yönetici sekreteri ve muhabir sıfatlarıyla bölgeleri köy köy dolaşan Ahmed Cevad, Batum şubesine bağlı olarak çalışmıştır. Ahmed Cevad'ın bu dönemde yaptığı işleri şöyle sıralayabiliriz:

- Batum, Kars, Ardahan, Erzurum, Rize, Trabzon gibi bölgelerde savaş mağduru Müslümanların listesini hazırlamak.
- Gönderilen yardımları dağıtmak.
- Esir ve yaralı Türk askerlerini ziyaret etmek ve ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmek.
- Bölgedeki hastane, okul, cami ve yetimhane ihtiyaçlarını tespit etmek.
- İkbal*, *Yeni İkbal*, *Açık Söz* gibi gazetelerin bölge muhabirliğini yapmak.
- Batum'daki Müslümanlara yardım için tesis edilen *Birlik* cemiyetinin genel sekreterliğini yapmak.
- Çakva (Chakvi) bölgesinde açılan yetimhanenin müdürlüğünü yapmak.
- Duygu ve düşüncelerini mektup, makale ve şiirleri aracılığıyla halka ve edebiyat camiasına aktarmak.

Ahmed Cevad, "Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriye"nin Batum şubesinde çalıştığı dönemde Acar beylerinden Süleyman Bejanidze'nin kızı Şükriye Hanım'a âşık olarak evlenmiştir. Acar kızı Şükriye, şair için Batum'un bir simgesi hâline gelmiştir denilebilir. Şükriye için yazılan aşk konulu şiirlerinde zaman zaman Batum'un Şükriye'yi, Şükriye'nin ise Batum'u çağrıştırdığı görülmektedir. Örneğin, 1915'te Batum'da yazdığı *Gözüm Gördü, Gönlüm Sevdi* başlıklı şiirinde sevdiği kadının memleketi Batum için "yurdun göz kalesi, "hakanımın öz kalesi" (Cavad, 2005: 29) gibi ibareler kullanılmaktadır. 1917'de Gence'de yazdığı ünlü *Şükriye'm İçin* şiirinde, eski günleri yâd ederken aşkını şöyle ifade etmiştir:

Söyle yâdında mı Çakva, Batumi?

Avladın gönlümü, çaldın ruhumu!

Kemana dönmüştü kalbimin simi,

Huriyi, meleği görmerem sensiz! (Cavad, 2005: 39).

Azerbaycan-Türkiye millî kültürünün, tarihinin, edebiyatının ve müziğinin ortak simgesi olarak nitelendirdiğimiz *Çırpınırdı Karadeniz* şiirini Ahmed Cevad 14 Aralık 1914 tarihinde Gence'de yazmıştır.

Genel olarak bakıldığında Karadeniz, Ahmed Cevad eserlerinin merkezinde duran konulardan biridir. 1918’de Bakü’yü fetheden Kafkas İslam Ordusuna ithaf ettiği şiirinde de Karadeniz’i anmaktadır. “*Gelirken kovmaya Turan’dan Rus’u, Ayağını Karadeniz öptü mü?!*” (Cavad, 2005: 143) diye Türk ordusunu “*şanlı ülkenin şanlı ordusu*” olarak nitelendirir. Şiirleriyle ünlü Ahmed Cevad’ın Birinci Dünya Savaşı yıllarında yazdığı makaleler ise yeterince bilinmemektedir. Bu makalelerin ciddi bir kısmı Karadeniz Bölgesi ile ilgilidir ve temelini Acara konusu oluşturmaktadır. Gürcistan’ın güneybatı kesiminde yer alan Acara Özerk Cumhuriyeti, Türkiye’nin Artvin ve Ardahan illeri sınırındadır; başkenti Batum’dur. Şairin merkezi Batum olmak üzere Karadeniz konulu makaleleri, Acarların tarihi, dili, dini, kültürü ve 20. yüzyıl başlarındaki durumu hakkında değerli bilgi ve materyaller içermektedir. Altı makaleden oluşan *Acara Mektupları* birer edebî eser niteliğindedir. *Lazlara Kömek (Yardım)*, *Sohum Yolunda*, *Rize ve Trabzon Felaketzedeleri* gibi makalelerde Acarların yanı sıra Abaza ve Lazlardan da Türklüğün bir parçası olarak bahsedilmektedir.

3. Ahmed Cevad ve Acara

3.1. Acara Mektupları

“Megrel-Laz dilinde 'yağmurlu yer' anlamına gelen Acara (Acaristan); kuzey ve kuzeydoğuda Gürcistan, batıda Karadeniz, güneyde Türkiye’nin Artvin ve Ardahan illeriyle çevrili olup merkezi Batum’dur” (Aydın, 2020: 31). Acara, asırlarca Türk devletlerinin sınırları içerisinde yer almıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Kars ve Ardahan’la birlikte Batum sancağı da savaş tazminatı olarak Rusya’ya verilmiştir. Buna rağmen “*Batum Oblastı’nın Osmanlı ile bağları devam etmekteydi. Bu bağı, savaştan sonra göç etmiş olan yüz binlerce kişinin geride kalan akrabaları ve tanıdıkları ile sürdürdükleri ilişkiler sağlamaktaydı. Bu açıdan Batum’daki yerel halk, aslen Gürcü olmasına rağmen kendilerini Türk olarak adlandırmaktaydılar*” (Turan, 2019: 299). Birinci Dünya Savaşı yıllarında bu bölgelerdeki Müslümanlar büyük felaketlerle baş başa kalmışlardır. “Acara Mektupları”, böyle bir dönemde, şairin Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriye hattıyla Acara’da köy köy dolaşarak yardım faaliyetlerinde bulunduğu yıllarda kaleme alınmıştır. Aynı zamanda Çakva (Chakvi) bölgesinde açılan yetimhanenin müdürlüğünü yapan Cevad; “İkbal”, “Yeni İkbal”, “Açık Söz” gibi gazetelerin bölge muhabirliği görevini yerine getirmiştir. 5 Aralık 1915 tarihinde şair Batum’a gelmiş, iki haftalık bir müddette Acara’da 50 köyü gezmiş ve 6671 kişiye yardım dağıtmıştır (Cavad, 1992: 58). Bu dönemde bölgeyle ilgili yazdığı makaleler, özellikle “Acara Mektupları”, günümüzde daha çok dikkat çekmektedir. “Acara Mektupları”, başlıklara bakacak olursak, beş makaleden oluşmaktadır:

Acara Mektupları - I. 3 Kasım 1915 (Cavad, 1992: 45-47).

Acara Mektupları - II. 14 Aralık 1915 (Cavad, 1992: 47-49).

Acara Mektupları - III. 15 Aralık 1915 (Cavad, 1992: 49-52).

Acara Mektupları - IV. 30 Aralık 1915 (Cavad, 1992: 52-54).

Acara Mektupları - V. 25 Mart 1916 (Cavad, 1992: 55-57).

Fakat bunun yanı sıra 1916’da yayınlanan *Acara’da Dil* (Cavad, 1992: 20-22) başlıklı makalesi de aynı zincirin bir halkası olduğu için bu yazıyı da *Acara Mektupları* sırasına katmak doğru olacaktır. Böylece, *Acara Mektupları*’nın altı makaleden oluştuğunu söyleyebiliriz. *Acara Mektupları*, kaleme alınış şekline göre orijinal olup, Acarların tarihi, kültürü, dili, dini, etnografyası vs. hakkında oldukça değerli bilgiler içermektedir. Resul Turan’ın belirttiği gibi, “*Hıristiyan Gürcüler, Osmanlı idaresinin Batum ve Acara’daki Gürcüleri zorla Müslümanlaştırdığını ileri sürmekte ve bu Müslümanları kayıp olarak görmekteydiler*” (Turan, 2019: 300).

Ahmed Cevad, makalesinde bölge halkının cümlesinin Müslüman olduğunu “yerli bir kişi olsun Hristiyan yoktur” diye belirtir. Acarlara İslam’ın zor gücüne kabul ettirildiğini söyleyenlere hitaben şöyle der: “Bunlar İslam dinini zorla kabul etmiş olsalardı, bu kadar kısa bir sürede Hristiyanlığı büsbütün unutmazlardı” (Cavad, 1992: 52-54). Acara’nın ticari ve ekonomik hayatından bahseden Cevad, buradaki evlerin “tamamen Türk mimarisi tarzında inşa edildiğini”, Acarların kıyafetlerinin “Anadolu kıyafetinin narin bir şekli” olduğunu belirtir (Cavad, 1992: 50-51).

Acara’da Dil (1916) başlıklı makalesinde (Cavad, 1992: 20-22) Cevad, Acarların dillerinin Gürcüce olmasına rağmen “bu güzel ülkede Türk dilinin tutmuş olduğu mevki”ye değinir ve bu durumun, üzerinden susularak geçilecek bir konu olmadığını belirtir. Şair, Batum bölgesinde kaldığı ilk üç aylık süreçte tercümana gerek duymadan herkesle Türkçe konuşup anlaştığını, hatta Acara’nın birçok meşhur familyalarının aile dilinin Türkçe olduğunu bildirir. “Türkçe, Rusçadan sonra ikinci resmi dil seviyesindedir ve yazı dili olarak sıkça kullanılmaktadır” diyen şair, bunları anlatırken örneklere dayalı bilgiler aktarır: “İslamiyet’in feyzini bu dille tatmış” olan Acaralılar, çocuklarını Türkçe okutulmayan okula göndermezler; Türkçeyi bir İslami dil olarak gördüklerinden Türkçe için “İslamca” kelimesi kullanılır. Dolayısıyla yazar, haklı olarak Acaristan’da Türkçeye verilen bu değer için asıl sebebini, İslamiyet’le ve eski usul medreselere bağlar. Çünkü “Acara’nın en âlim vâizleri Türk yahut Türk dilinde terbiye görmüş adamlardır”; Minberlerde okunan hutbenin tercümesi Türkçe anlatılır. Her bir köyde bulunan caminin yanında eski medrese tarzı okul da vardır ve burada eğitim gören öğrencilere “her anlaşılmayan sözün tafsilâtı Türkçe olarak beyan edilir”. Bunun yanı sıra bir diğer etken ise yabancılardır. Asya’da bir umumi dil olarak kabul gören Türkçe; Acaristan’a ticaret yapmaya gelen Rum, Yahudi, Ermeni vs. yabancı tüccarların da konuştuğu bir dildir. Bu ve daha birçok sebeplerden dolayı “bu dil, unutulmadan anadan oğula geçer gider”. Bu bilgilerden sonra, makalenin edebî temelini oluşturan şair tahayyülü devreye girer ve görünürde çok küçük olan bu hikâyenin anlam yükü devleşir. Asıl olayı oluşturan ve kurgunun diğer elemanları arasındaki bağı kuran, bir âşığın yana yakıla okuduğu şu manidir:

Yok, azizim, kar kalandı,

Kar yağdı, kar kalandı.

Kargalar laçın oldu,

Laçınlar kargalandı! (Cavad, 1992: 22)

Yüzyılları geride bırakan büyük ve gür ormanın karaçam ağaçları derinliklerden gelen bu mani sesini dimdik ve sessizce dinlemekteler... Acaralıların tertemiz yüreklerinden kopan selamları mecburen ancak maziye götürebilecek olan Acara Su¹, bu yanık sesi duydukça kıvrılmaktadır... Cüsseli Dursun Ağa ise yumruklarını sıkarak yerinden fırlar ve derin üzüntüyle mezarlığa bakar... Mani sesini duyan orman, nehir ve Dursun Ağa’nın tepkileri birer düğümdür. Düğümler arttıkça merak artar. Orman, maninin verdiği yoğun duygular altında ezilmemeye çalışır; sessizce ama dimdik dayanmaktadır. Ardından Acara Su nehri, Acara’nın selamlarını Karadeniz’e yetiştirmek, böylece kendini hatırlatmak arzusuyla kıvrılmaktadır. Maniyi duyan Dursun Ağa ise yumruklarını hızla sıkarak sallar ve dönüp atalarının mezarlığına bakar. Öfke, meydan okuma ve direnme anlamına gelen yumruk sıkma ve hüznle mezarlığa bakma eylemi, pek çok şey ifade etmektedir. Bunu anlamak için manide ne dendiği daha çok merak edilmektedir. Peki, manide ne denirdi? Bu tepkiler nedendi? Bu cevap, en sonda verilen dörtlükte saklıdır: “Hiç bitmeyen kar sürekli yağdığı için üst üste yığıldı” anlamına gelen ilk iki dize ile bu derdin kat kat artarak yığıldığı ve bitmeyeceği duygusu ifade edilmiştir. Peki dert nedir? – “Kargaların laçın olması ve laçınların kargalanması”. Yani karga, lanetlenmiş laçınların yurdunda

¹ “Şavşat ve Meksheti sıradağları arasında 2025 m. yükseklikte bir mevkidenden doğan Acara suyu, kuzey-güney yönünde dar bir vadide akar ve Çoruh nehrinin Acara’da kalan kısmıyla birleşerek Karadeniz’e dökülür” (Aydın, 2020: 31).

ağalık etmekte. Şair açıkça ifade edemediği fikirlerini karga-laçın benzetmesiyle dile getirmiştir. Bir zamanlar laçınlar diyarı olan Acara, şimdi kendini laçın sanan kargaların elinde kalmıştır. Böylece şair, parçalanmış Türk topraklarını ve Türk halklarının birbirine olan hasretini yazısının ana fikri yapmak için tek bir maninin kudretinden başarılı bir şekilde faydalanmıştır.

Acara Su’yun kıvrılarak Karadeniz’e doğru can atması sahnesinin aşıladığı duygular, bir diğer mektubunda daha coşkulu ve daha etkileyici bir şekilde anlatılmıştır: “Her dereden bir ırmak alarak Karadeniz’e, benim meftun olduğum bu ağır başlı dalgalara sahip olan Karadeniz’e doğru coşa koşa yürüyen Acara Su, evvelce Çoruh’un² hatırını sorar, daha sonra her ikisi birlikte Karadeniz’in engini öpmek için yola çıkarlar” (Cavad, 1992: 47). Birbirinden ayrı düşmüş tüm Türk halklarının aynı şekilde birleşme arzusunu ifade eden bu tasvirin; Acara Su ile Çoruh’un birleşip Karadeniz’e akışına dair yapılmış en güzel betimleme olduğunu cesaretle söyleyebiliriz. “İnsan bilmez ki sağına mı baksın, yoksa soluna mı? Vatan – her iki tarafı güzel!” diyen şair, Acara doğasının güzelliklerini anlatırken kullandığı betimlemelerle okuyucuda hayranlık hissi uyandırmaktadır. Ardından “Uf!.. Ya Rab, bu mağrur dağların dalgın duruşunu gördükçe benim küskün gönlüm neler arz ediyor!..” (Cavad, 1992: 48) diyen şair, Acara’nın tarihî Türk topraklarından biri olduğunu bir kez daha ima etmiş olur. Günümüzde Batum başta olmak üzere Acaristan’a Azerbaycan ve Türkiye’den gidiş geliş sorunu yoktur. Bununla birlikte, Yunus Zeyrek’in de ifade ettiği gibi, “Acara, her bakımdan Türkiye’ye bakıyor. Fakat bunu sesli dile getiremiyor” (Zeyrek, 2015: 112).

3.2. Acara Hakkında Makaleler

“Acara Mektupları” haricinde Batum ve çevresiyle ilgili yazdığı makalelerde Ahmed Cevad’ın ne kadar duyarlı bir vatandaş olduğunu, gündemi nasıl iyi takip ettiğini ve Acarlara nasıl canla başla hizmet ettiğini görmekteyiz. *Batum Oblastı’nın Tahkikat Komisyonu* adlı makalede (Cavad, 1915b; Cavad, 1992: 59-60), Rus imparatorunun gönderdiği komisyonun soruşturma yürütmek için bölgeye gelişi anlatılır. Makalede verilen bilgilere göre, daha önceleri Türk ordusunun bölgeye girişini memnulukla karşılayan Müslümanlar, Rus hükûmeti gözünde adeta hain olarak gösterilmiştir (Cavad, 1992: 59). Yazıda, Bakü-Müslüman Cemiyet-i Hayriye üyelerinin bu soruşturmada Müslüman halkı savunacağından bahsedilmektedir.

Acaristan’da Bir Vakaya Münasebetim (Cavad, 1917a; Cavad, 1992: 64-66) adlı makale, 3 Ocak 1917’de *Açık Söz* gazetesinde yayınlanmıştır. Bu makalesinde Ahmed Cevad, *Sakhalkho Purtseli* gazetesinde “Müslüman Gürcü” imzasıyla yayınlanan bir yazıya dair görüşlerini dile getirir; her yeni gelen bir yabancı, asırlardır Acaristan’da yaşayan Müslümanlara hükmetmesinden ve halkın bu duruma müsaade etmesinden yakını. Yazar, aralarında bulunan az sayıdaki eğitimli kişilerin sorumsuzca davranarak millete sahip çıkmadığını bildirir ve bu durumdan dolayı üzüntülerini dile getirir. Buna rağmen umudunu yitirmeyen şair, Acaristan’daki Müslümanların haklarının azim ve gayretle korunabileceğini bildirir.

Acarlar için “Gürcü ifadesi, Hristiyan-Hristiyanlık anlamı taşımaktaydı. Bu iki halk, toplumun önde gelen aileleri ve tüccarların ilişkileri hariç tutulursa, Rus idaresi altında da pek yakınlaşmamıştır” (Turan, 2019: 300). Ahmed Cevad’ın *Gürcü Matbuatı ve Acara* (Cavad, 1917c; Cavad, 1992: 68) adlı makalesinde, Gürcü milliyetçilerinin bölgedeki Müslüman Acar ve Türklerle ilgili herhangi bir ilerleme ve gelişme karşısında sergiledikleri kıskanç tavra tepki gösterir. Şöyle ki, Gürcü gazetesi Acara’da Türkçe okul açmakla halkı Türkleştirmek amacı güdüldüğünü beyan ederek bu duruma itiraz etmiştir. Ahmed Cevad, *Gürcü Matbuatı ve Acara* adlı makalesinde Bakü Müslüman Cemiyeti Hayriye’sinin Acara’da açtığı Türkçe okul ile ilgili

² Çoruh nehri; Erzurum ili sınırları içerisindeki Mescit Dağları’ndan doğar, Bayburt–İspir–Yusufeli–Artvin–Borçka istikametlerinde akar, Borçka’nın Muratlı kasabasından geçerek ülke sınırlarını terk eder ve Batum’da Karadeniz’e dökülür.

Gürcistan'da yayınlanan *Sakhalkho Purtseli* gazetesinin tepkisini ele alarak şimdiye kadar Gürcü halkının Acara algısının tamamen yanlış olduğunu bildirir; çünkü bu algı, ırkçı Gürcü tarihçileri tarafından yaratılan asılsız ve çarpıtılmış iddialara dayanmaktadır. Şairin yazdığına göre bu tarihçiler, şu ana kadar bir zamanlar Gürcülerin de Batı Gürcistan'da yaşadığı hakkında yanlış kanı oluşturmuş ve bu nedenle gördükleri tüm yerli halkta bir Gürcü işareti aramaya çalışmışlardır. Bundan dolayı Cevad, bu tarz yazılar yayınlayan bir gazetenin asıl amacının yerli halka değil, yalnızca Gürcü şovenizmine hizmet ettiğinin bir kanıtı olduğu fikrini ileri sürer ve bu gibi “hayal ve fantazyaların” ileride Acara'da büyük problemler oluşturacağını haberini verir (Cavad, 1992: 69). Durumun giderek kötüleştiğini hisseden şair, toplumun bu konudaki bilincini açık tutmaya çalışmıştır. Olayların sonraki gidişatı ve Acaristan'ın bugünkü durumu, şairin bu konudaki endişelerinin sebepsiz olmadığını göstermektedir.

Yanlış Haber Münasebetiyle (Cavad, 1917b) adlı bir diğer makale, yine *Sakhalkho Purtseli* gazetesinin yanlış haberler yazan bir muhabirinin yazısına cevap olarak kaleme alınmıştır. Gürcü gazetesinin haberine göre, Bakü Müslüman Cemiyeti Hayriye'si, Batum'un yaklaşık bir kilometreliğinde bulunan Orta Batum köyünde Türkçe bir okul açacakmış; hem hükümet hem de Gürcü hayır cemiyetinin okulunun bulunduğu bu köyde Türkçe okul açılması, siyasi amaç taşımaktadır. Gürcü muhabir, baştan sona yanlış haberlerle dolu upuzun makalesinde, bu tarz siyasi amaçların Gürcülerle Müslümanlar arasında husumetler doğuracağını anlatmıştır. Bu habere tutarlı cevap veren Ahmed Cevad, öncelikle, hayır cemiyetinin orada bir okul açmaya şimdilik teşebbüs etmediğini ve hatta böyle bir şeyi planlamadığını bildirir. Bununla birlikte, cemiyetin Müslümanların yaşadığı köylerde şeriat derslerinin verileceği bir medrese açma yetkisinin bulunduğunu belirten Cevad, maarife ihtiyacın ziyade olduğuna dikkat çeker (Cavad, 1917b; Cavad, 1992: 67). Cevad; *Sakhalkho Purtseli* gazetesinin Kafkas Müslümanları arasındaki dayanışmadan rahatsız olmasının Acaristan'a fayda getirmeyeceğini ve tam tersine daha büyük sorunlar yaşatacağını bildirerek, konuyla ilgili ister Gürcü isterse de Türk gazetelerinde tartışmaya hazır bulunduğunu beyan eder.

Rusya hegemonyasındaki diğer halklar gibi Batum Müslümanları da tüm milletlere kurtuluş vadeden Rus devrimini sevinçle karşılamıştır. Ahmed Cevad, *Batum'da Müslüman Mitingi* (Cavad, 1917d; Cavad, 1992: 69-72) başlıklı yazısında, tahrip edilmiş ve mefruşatı yağmalanmış olan “Aziziye” camisi karşısında bu münasebetle yapılan mitingden ve gündemdeki meselelerden söz açar. Makalede, öncelikle Rus istibdadının Batum Müslümanlarına yaptığı zulümden, binlerce evin ve ailelerin dağılmasından bahsedilir. Yazara göre 1917 Şubat devrimi olmasaydı, “bu mağdur halk, hayat ve memet arasında çalkalanıp duracak” ve vatanlarından “nam ve nişanesi silinip yok olacaktı” (Cavad, 1992: 70). Mitingde, yeni idari yapı için üyeler seçildiği hakkında bilgi verilir. Gence Müslüman Kurultayı'na Batum'dan iki üye seçilip gönderilmesi meselesi ise tartışmaya yol açmıştır. Şöyle ki birkaç Gürcü milliyetçisi, halka “Sizler Gürcü'sünüz, neden Gence'deki Müslüman kurultayına gidecekmisiniz?” diyerek bu teklife karşı gelmiştir. Durumu ayrıntılı şekilde anlatan Cevad, Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriye üyesi Cemo Bey Hacinski'nin konuşması üzerinde durur. Makalede anlatıldığı üzere Hacinski, itiraz eden Gürcü konuşmacılara tutarlı cevap vermiş, şimdiye kadar Müslüman Gürcülerin haklarını savunanın cemiyet üyeleri olduğunu bildirmiş ve halkın bu konuda olumlu görüşünü aktarmıştır. Böylece, tartışmalar sonucunda miting, amacına ulaşmıştır.

Batum Müslüman Birlik Cemiyetinden (Cavad, 1917e; Cavad, 1992: 77-78) adlı bir diğer yazısında Ahmed Cevad, Müslümanlara hitap ederek, Acaristan'da “Birlik” adlı bir cemiyet kurduklarını ve bu cemiyetin bir okul açmaya karar verdiğini bildirir. Burada Türkçe okul açmanın gerekçelerini yazar şöyle izah eder: yerli Gürcü Müslümanlar, Gürcü okullarına gidip eğitim alabiliyorlar ama “Azerbaycan Türkü, Lezgi, Abaza ve Kürtlerin, çocuklarını okutmak için” bir mektep bile bulunmamaktadır. Yazar, Batum'daki Müslümanlar için okul açma işinde “hürriyet ve İslamiyet namına” yardım ister.

23 Mayıs 1917’de “Açık Söz” gazetesinde yayınlanan *Batum’dan - I* (Cavad, 1917f; Cavad, 1992: 72) başlıklı haber yazısında, Nisan ayının sonlarında tesis edilen “Birlik” adlı İslam cemiyetinin amacı ve faaliyeti hakkında bilgi verilir. Yazıda; “Birlik” cemiyetinin Batum ve çevresindeki Müslümanların ulusal ve kültürel çıkarlarını gözetmekle beraber, onları fikr-i terakki yönünden de yükseltmeye çalışacağı bildirilir. Haberde, açıldığı ilk gün cemiyete 150 üyenin kayıt yaptırdığı ve yaklaşık 700 manat para toplandığı hakkında bilgi verilir. Başkanlığını Doktor Mahmut Bey Efendiyev’in³ yaptığı “Birlik” cemiyeti kurul üyelerinin seçkin insanlardan oluştuğu belirtilir. Aynı başlıklı bir diğer yazı, *Batum’dan – II* (Cavad, 1917g; Cavad, 1992: 78) ise 1 Ekim 1917’de “Açık Söz” gazetesinde yayınlanmıştır. Buradaki konu, savaşın getirdiği felaketler sonucunda yetim kalan kimsesiz çocuklar ve onlara yardım meselesidir. Yazar; Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriye başta olmak üzere birçok hayır cemiyetinin bu çocuklar için yetimhaneler açmasını takdir etse de bunu yeterli bulmaz; çocukların yetimhanelerde ziyaret edilip gönüllerinin alınmasını ister ve bunu hem millî hem de dinî bir vazife hesap eder. Bu dönemde Cevad, çalıştığı hayır cemiyetinin Çakva’da açtığı yetimhanenin müdürlüğünü yapmaktadır. Kurban Bayramında “çoktan beri gülmeyen masum ve solgun yüzleri güldürmek için” Batum’da ikamet eden İran ve Kafkas Türklerinin yetimhaneye para ve meyve gönderdiklerini bildiren yazar, “Türk yürekli Türk gardaşlara” teşekkürlerini sunar (Cavad, 1992: 78).

1916 yılı itibariyle Batum Oblastı (bölgesi) iki sancaktan oluşmuştur: Artvin ve Batum. Artvin sancağını oluşturan kazalar şunlardır: 1) Ardanuç; 2) Artvin; 3) Şavşat-İmerhev ve Zansul. Batum sancağının kazaları ise şunlardır: 1) Yukarı Acara; 2) Aşağı Acara; 3) Gönye; 4) Krintrişi (Turan, 2019: 29). *Yukarı Acara’da Camiyi Şerif Resmî Kuşadı* (Cavad, 1917i; Cavad, 1992: 76-77) başlıklı makalesinde Ahmed Cevad, bölgedeki cami açılışı ve okul yapımı planlaması hakkında bilgi vermektedir. Makalede, vekil Hosrov Bey Soltanov ve Dr. Mahmud Bey Efendiyev’in açılış merasiminde iştirak ettiği, caminin yapılmasına beşer bin manatlık maddi katkıda bulunan Hacı Zeynelabidin Tağıyev ve Murtaza Ağa Muhtarov’a teşekkür telgraflarının gönderildiği bildirilir. Açılış toplantısında, caminin işlerini yürütmek için yerli halktan dört ve hayır cemiyetinden iki kişi olmak üzere komisyon kurulu oluşturulmuştur; cemiyetten seçilen iki kurul üyesinden biri Ahmed Cevad’tır. Acara’daki Müslümanların genel ihtiyaçlarına harcanmak üzere Ağabala Guliyev tarafından gönderilmiş olan 10.000 manatın, Sanat ve Ziraat mektebinin açılması için harcamaya karar verilmiştir. Okul yapımı için Yukarı Acara, Aşağı Acara ve Artvin’den üçer kişiden oluşan komisyon kurulmuştur.

4. Lazlar ve Abhazlar Hakkında Makaleler

“1878 tarihli salnameye göre Lazistan Sancağı’nın merkezi Batum Kasabası idi. Sancak; Çürüksu, Acarateyn, Livane (Artvin), Hopa ve Atina (Pazar) kazalarından oluşmaktaydı” (Turan, 2019: 25). 20 Aralık 1915 tarihli bir gazete haberinde, Batum’a bağlı Artvin’de Müslüman harpzedelere 130 bin manata kadar iane paylandığı, sıcak giysi ve yatak dağıtmak için Ahmed Cevad’ın bölgeye intikal ettiği bildirilir (Cavad, 1915a; Cavad, 1992: 58). *Lazlara Kömek* (Cavad, 1916a; Cavad, 1992: 57-58) adlı makalesinde Ahmed Cevad, çalıştığı hayır kurumunun başta Hopa ve Arhavi olmak üzere bölgedeki yardım faaliyetlerinden bahsetmektedir. Yazar, bölgedeki çocukların, yaşlıların ve kadınların içler acısı durumunu anlatırken bir Gürcü şairin savaş sonrası bölgeyi gezerken söylediklerini şöyle aktarır: “Biz, Acaralıların uğradıkları musibetleri vicdanımızın tesiriyle birer facia şeklinde tahayyül ederken Lazları unuttuk. O Lazlar ki, hayatları pahasına mal olmuş var yoklarını üç gün içerisinde yitirmişler” (Cavad, 1992: 57).

³ Batum’un stratejik önemini göz önünde bulunduran Azerbaycan Hükümeti, 10 Kasım 1918’de burada bir konsolosluk kurmuş ve Dr. Mahmud Bey Efendiyev, Azerbaycan’ın Batum Başkonsolosu görevine atanmıştır.

Ahmed Cevad, “Acara Mektupları”nda “cesur bir kavim” olan Lazların cesaretinden ve Türklerin tarihindeki önemli rolünden bahseder. Sadakat, Lazların en önemli özelliklerinden biri gibi belirtilir; çünkü Lazlar, bazı küçük azınlıklar gibi isyan ve başkaldırılar yapmadığı gibi, birçok isyan, Laz gücüyle bastırılmıştır. Nasıl doğru düzgün bir halk olduğunu kısa yoldan anlatmak için şair, Hosrov Bey Sultanovdan duyduğu deyimini aktarır: “Laz azdır, ancak düzdür (düzgündür)” (Cavad, 1992: 55). Görüldüğü gibi Ahmed Cevad, Laz’ı Türk’ten ayırmamış ve böyle bir teşebbüsü bile imkânsız hesap etmiştir.

“Osmanlı idaresinde Trabzon Vilayeti; Trabzon, Lazistan ve Gümüşhane sancaklarından oluşmaktaydı” (Turan, 2019: 25). 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Rusya, tazminat olarak Kars, Ardahan, Batum ve Beyazıt’ı ele geçirmiştir. “Batum ve Batum Sancağı’na bağlı bulunan Artvin, Ardanuç, Borçka, Şavşat ve Hopa’nın Kemalpaşa’dan itibaren olan kısmı Rusya’ya” bırakılmıştır (Turan, 2019: 26). 1916 yılında Rize ve Trabzon’un işgal edildikten sonra yerli halka yardım faaliyetlerinde bulunmak için 1917’de bölgeye gelen Ahmed Cevad, buradaki Müslümanların uğradıkları mezalim ve provokasyonları da yazıya dökmüştür. Konuyla ilgili yazdığı *Rize ve Trabzon Felaketzedeleri* (Cavad, 1917h; Cavad, 1992: 73-76) adlı makale, 4 Temmuz 1917’de “Açık Söz” gazetesinde yayınlanmıştır. Cevad bu makalesinde; Trabzon ve Rize’deki durumun diğer yerlere göre daha vahim olduğunu ve bu bölgelere daha çok yardım gerektiğini belirtir. Yazıda anlatıldığı üzere, Türk Ordusu buralardan çekildiği zaman Müslümanların da orduyla birlikte Samsun tarafına çekilmesini uygun bulmuştur. Ahalinin bir kısmı evini barkını bırakıp memleketi terk eylemiş, bir kısmı ise buna fırsat bulamamış ve savaş meydanının ortasında kalarak helak olmuş veya esir alınıp Sibiryaya gönderilmişlerdir. Trabzon Rumları durumdan istifade ederek gidenlerin malını mülkünü ucuza alıp varlıklarını arttırmışlardır. Cevad, Rusların Müslüman evlerini yağmalamasına dair elinde birçok kanıt olduğunu söyler. Bu bilgilerden sonra Rize’de baş gösteren bir olayın kışkırtıcı unsurlar tarafından büyütülüp nelere yol açtığı anlatılır. Baş gösteren olay, şöyle anlatılmaktadır: Rize’de bir düğünde adetleri üzere havaya ateşler açılınca, Rus askerleri halkın isyana kalkıştığını sanır ve düğün evine hücum eder; iki gün devam eden çarpışmada Müslümanlardan birkaçı yaralanır ve birkaçı da hapsedilir. Trabzon’daki provokatörlerden bahsederken yazar; Ermeni askerlerin bu konudaki çabalarını vurgular, Rumların ise misyonerlik faaliyetinde bulunarak birçok Müslüman aileyi açlıkla tehdit ettiğini ve onları zorla Hristiyan yaptıklarını bildirir (Cavad, 1992: 75). Yazar; bazı teşebbüslerde bulunsa da Bakü Müslüman Cemiyet-i Hayriyesi’nin “mahalli fitne ve fesatların” giderek artmasından dolayı buralarda pek fazla faaliyet gösteremediğini, dolayısıyla hiçbir İslam cemiyetinin Trabzonlulara gereken yardımı yapamadığını özellikle vurgular (Cavad, 1992: 75). Yazının sonunda, masum Müslüman ahaliye karşı yapılacak vazifeler bir daha hatırlatılır.

Sohum, Abhazya’nın Karadeniz kıyısında bulunan başkentidir. Abhazya Özerk Cumhuriyeti; Gürcistan’ın kuzeybatısında ve Karadeniz’in doğusunda yer almaktadır. 1 Ağustos 1916 tarihinde “Açık Söz” gazetesinde yayınlanan *Sohum Yolundan* (1916) adlı makalesinde Ahmed Cevad, görev icabı yardıma geldiği bu bölgeyle ilgili bilgi vermektedir. Makaleden; Batum ve etraf köylerinden sürülen Müslüman ahalinin bir kısmının Sohum semtine yerleştiği ve yaklaşık 400 (dört yüz) kişinin şimdiye kadar kimse tarafından yardım görmediği belli olmaktadır. Acarlardan sonra Abazaların sıkıntılarını dile getiren Ahmed Cevad, bölgede tespit edilen bu kişilere para yardımında bulunmak için geldiğini ifade eder (Cavad, 1916b; Cavad, 1992: 62). Makalede, eskiden beri Müslümanların kalabalık olarak yaşadığı Abhazya ve Karadeniz kıyısında yer alan bir sahil kenti olan Oçamçire hakkında bilgi verilir. Acaristan’la ilgili Gürcü milletçilerine verilen cevabın benzeri, bu makalede de Ermeniler için söylenilir. Yazıdan anlaşıldığı üzere Ermeniler, Abhazya’nın bir Hristiyan coğrafyası olduğunu ve buralara medeniyeti kendilerinin getirmiş olduğunu iddia ediyorlarmış. Şair, bu iddianın ne denli saçma ve asılsız olduğunu şu cümlelerle ifade eder: “Ne bu uzun yolda, ne de Sohum’da,

yerli Ermeni yoktur. Fakat Ermeniler, iki üç Ermeni bağı⁴ bulunan yerleri “Yanistan”⁵ adlandırır ki, buna diyeceğimiz yoktur” (Cavad, 1992: 63). Görüldüğü üzere, siyasi sezgisi güçlü olan şair, gidişata müdahale edemese de en azından onu dile getirerek uyarıda bulunmuştur. Tarih, şairi bu uyarılarında da haklı çıkarmıştır. “Tarihinin en büyük nüfus kaybına ve kıyımına” neden olan 1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Müslüman Abazaların Anadolu’ya göçü başlamış, boşalan Abhazya topraklarına Gürcüler, Ruslar, Ermeniler, Rumlar, Estonlar vd. halkların nüfusları yerleştirilmiştir (Aslan, 2009: 3). Dolayısıyla, 19. yüzyıl sonlarından itibaren bölgeye yerleşen Ermenilerin 20. yüzyıl başlarından itibaren yarattığı problem, Ahmed Cevad’ın 1916’da yazdığı makalesinde dile getirilmiştir. Cevad, bir Türk olarak Ermenilerin şovenizmle dolu utanmaz kibirlerini ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda yerel Türk halkının kaderinden endişesini de dile getirmiştir. Abhazya topraklarına da göz diken Ermeniler hakkında “kayırlan birkaç Ermeni’nin bulunduğu her yeri Ermenistan adlandırıyorlar” diyen Ahmed Cevad’ın ön gördüğü bu problemler hiç bitmemiş, tam tersi artmıştır. Ermeniler her fırsatta Abhazya’da da özerklik istemekten çekinmemişlerdir.

5. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Azerbaycan, Çarlık Rusya’ya bağlı parçalanmış eyaletler şeklinde varlığını sürdürmeye çalışmasına rağmen, Rus-Türk savaşında Osmanlı Devletinin kaybettiği topraklarda zor durumda kalan Müslüman halka yardım faaliyetlerinde bulunmuştur. “Çırpınırdı Karadeniz” güftesinin yazarı Ahmed Cevad, çalıştığı Bakı Müslüman Cemiyet-i Hayriye hattıyla Batum, Artvin, Rize, Trabzon, Ardahan, Kars, Erzurum gibi bölgelerde köy köy gezerek bir taraftan aktif üyesi olduğu kurumun verdiği görevleri yerine getirmiş, diğer taraftan da duygu ve düşüncelerini şiir, mektup ve makalelerinde içtenlikle ifade etmiştir. Hayır kurumunun Batum şubesinde çalışan Ahmed Cevad, Acar kızı Şükriye Hanım’a âşık olup evlenmiştir. Şairin bu dönemde yazdığı makaleler, yeterince bilinmemektedir. Şairin eserlerinde aşk-Acara, aşk-Batum, aşk-Karadeniz çağrışımları hissedilmektedir. Başta Acara olmak üzere Karadeniz konusu, mektup ve makalelerinin temelini oluşturmaktadır. Acarların tarihi, dili, dini, kültürü, etnografyası hakkında değerli bilgiler içeren bu makaleler, Türkiye-Gürcistan-Acaristan ilişkilerine de ışık tutmaktadır. Gürcü, Rum ve Rus gazetelerini mütemadiyen takip eden Ahmed Cevad, yeri geldiğinde kışkırtıcı çağrı ve şayialara yine basın aracılığıyla cevap vermeyi ihmal etmemiştir. Konuyla ilgili makaleleri, dönemin tarihî, sosyal ve siyasi hayatına ışık tutmaktadır. Acaristan’ın her alanında Osmanlı kültürünün baskın etkisi, mektup ve makalelerden belli olmaktadır. Birer edebî eser niteliğinde olan *Acara Mektupları*’nda şair, betimlemeler ve edebî karakterler aracılığıyla gönül ve ruhlara hitap ederken, sosyal ve siyasi konulu makalelerinde düşünen beyinlere hitap ederek millî hafızayı tazelemiş ve gerçeklikleri gözler önüne sermiştir.

Osmanlı hâkimiyetinden sonra Azerbaycan’ın Acarlara sahip çıkma çabaları takdire layıktır. Zamanında Acarların Müslümanlığı kabul etmesine sebep olan Türk imajı, Sovyet dönemine kadar Azerbaycan’ın önde gelen aydınları ve vatansever iş insanları tarafından muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Sovyetler dağıldıktan sonra Azerbaycan ve Türkiye’nin Gürcistan’ın gelişmesindeki rolü tartışılmazdır. Batum, günümüzde turizm merkezlerinden biri olarak büyük ilgi görmektedir. Fakat işin manevi ve ruhani yönüne bakıldığında, durum pek iç açıcı değildir. Konuyla ilgili, “Osmanlı mirasına nasıl sahip çıktık?” sorusu akıllarda yer etmektedir. İslam’ı Türklerle tanıyan, kabul eden ve günümüze kadar bu dinî inancını sürdüren bölgedeki Acar ve diğer Müslümanlar, Gürcülerin Hristiyanlık propagandasına maruz kalırken, Batum’daki kumarhanelerin faaliyeti,

⁴ Bağı / بگل – koltuk altı (Farsça). Sığıntı.

⁵ Yanistan – Ermenistan. Ermenicede -yan, -ian ekleri, Türkçedeki mekân bildiren -istan ve ailenin kökenini bildiren “oğlu” veya “gil” ekleriyle aynı anlamı taşımaktadır.

kanun kaçağı insanların barınması gibi unsurlar, İslam imajına habel getirmektedir. Yapılmış olan yanlışların telafi edilmesi ve Batum'daki Türk-İslam imajının onarılması, halledilmesi gereken önemli meselelerdendir.

Kaynakça

- Aslan, Cahit (2009). Türk-Rus-Gürcü İlişkilerinin Merkezindeki Ülke: Abhazya. *Akademik Bakış*, sayı: 16, Nisan, s.1-13.
- Aydın, Mustafa (2020). Acara. *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ek- 1.Cilt, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi, s.31-32.
- Barmanbay, Afina (2020). *Azerbaycan Romantik Edebiyatında Vatan*. Ankara: Bengü.
- Barmanbay, Afina (2022). Ahmed Cevad ve Türk Dünyası. *Türkolojiya jurnalı*, No:1, s.125-137.
- Cavad, Ehmed (1915a). "Batum Oblastı'na Muavenet". *Açık Söz*, 20 Aralık.
- Cavad, Ehmed (1915b). "Batum Oblastı'nın Tahkikat Komisyonu". *Açık Söz*, 23 Aralık.
- Cavad, Ehmed (1916a). "Lazlara Kömek". *Açık Söz*, 12 Ocak.
- Cavad, Ehmed (1916b). "Sohum Yolundan". *Açık Söz*, 1 Ağustos.
- Cavad, Ehmed (1917a). "Acaristan'da Bir Vakaya Münasebetim". *Açık Söz*, 3 Ocak.
- Cavad, Ehmed (1917b). "Yanlış Haber Münasebetiyle". *Açık Söz*, 26 Ocak.
- Cavad, Ehmed (1917c). "Gürcü Matbuatı ve Acara". *Açık Söz*, 31 Ocak.
- Cavad, Ehmed (1917d). "Batum'da Müslüman Mitingi". *Açık Söz*, 28 Mart.
- Cavad, Ehmed (1917e). "Batum Müslüman Birlik Cemiyetinden". *Açık Söz*, 18 Temmuz.
- Cavad, Ehmed (1917f). "Batum'dan - I". *Açık Söz*, 23 Mayıs.
- Cavad, Ehmed (1917g). "Batum'dan - II". *Açık Söz*, 1 Ekim.
- Cavad, Ehmed (1917h). "Rize ve Trabzon Felaketzedeleri". *Açık Söz*, 4 Temmuz.
- Cavad, Ehmed (1917i). "Yukarı Acara'da Cami-yi Şerif Resmi Kuşadı". *Açık Söz*, 6 Temmuz.
- Cavad, Əhməd (1992). *Seçilmiş əsərləri*. 2 cildə. Tərtib edən: Əli Saləddin. II. cild, Bakı: Azərneşr.
- Cavad, Əhməd (2005). *Seçilmiş əsərləri*. Tərtib edən: Əli Saləddin, Bakı: Şərq-Qərb.
- Gökalp, Ziya (2017). *Kızılma Şiirleri*, 4. Basım, İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Məmmədli, Afina (2010). *Əhməd Cavad və Türkiyə*. Bakı: Elm və Təhsil.
- Müxtəsər Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (1944). II cild. Bakı: Qızıl Şərq.
- Rəsulzadə, Məmməd Əmin (1990). *Azərbaycan Cümhuriyyəti*. Bakı: Elm.
- Turan, Resul (2019). *Çarlık Rusyası döneminde Batum vilayeti (1878-1914)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Ali Beyhan.
- Zeyrek, Yunus (2015). *Ahıska Gül idi Gitti*. Ankara: Gökçe Ofset.